

تبیین اولویت ابعاد عینی و ذهنی مؤلفه‌های کالبدی و محیطی کیفیت زندگی در بافت‌های فرسوده (مطالعه موردی: بافت فرسوده محله مصباح کرج)^۱

مدیا دانش کار آراسته^۲ جمال‌الدین سهیلی*^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۲

صفحه ۲۰ تا ۳۶

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

امروزه مقوله کیفیت زندگی در بین مردم و به‌ویژه متخصصین مورد توجه زیادی قرار گرفته است. هدف از انجام این پژوهش به‌دست آوردن مجموعه‌ای از شاخص‌های مرتبط با کیفیت زندگی در بافت فرسوده از دیدگاه متخصصین می‌باشد. همچنین سعی شده‌است که دو شاخص از مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقای کیفیت زندگی مورد بررسی قرار گیرد و در دو بعد عینی و ذهنی دسته‌بندی شود. عواملی چون پایین آمدن سطح ارتباطات و تعاملات افراد یک محله، کاهش سرزندگی در فضاهای شهری به‌ویژه در بافت‌های فرسوده و ... را می‌توان از ضرورت‌های انجام چنین پژوهشی برشمرد. با توجه به تأثیر شاخص‌های کیفیت زندگی در بالا بردن سطح کیفی زندگی، نظر متخصصین در رابطه با اولویت ابعاد عینی و ذهنی می‌تواند به معماران در طراحی فضاهای با کیفیت کمک کند. در ابتدای پژوهش پس از ارائه توضیحاتی در رابطه با مفاهیم استفاده شده، چند مؤلفه از دو شاخص مؤثر بر ارتقای کیفیت زندگی انتخاب و به دسته‌بندی آن‌ها در ابعاد مورد نظر پرداخته شده‌است. جامعه آماری انتخابی ۵۰ نفر از متخصصین معماری و شهرسازی بوده و روش پژوهش نیز به‌صورت پیمایشی و گردآوری اطلاعات برای به‌دست آوردن شاخص‌ها و مؤلفه‌های مورد نظر، به روش کتابخانه‌ای و اولویت‌بندی آن‌ها از طریق مشاهدات میدانی و جمع‌آوری اطلاعات به‌وسیله پرسش‌نامه با مجموع ۳۰ سؤال و براساس طیف لیکرت انجام شده‌است. در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از برنامه اکسل، اسپاس و آزمون فریدمن استفاده شده‌است. نتایج به‌دست آمده مبتنی بر تأثیر مؤلفه‌های بعد ذهنی بر ارتقای کیفیت زندگی افراد به‌ویژه در بافت فرسوده می‌باشد و اولویت مؤلفه‌های بعد ذهنی و عینی به ترتیب شامل جذابیت، نما، سرزندگی، زیبایی، مصالح، امکانات، دسترسی، دید و منظر، هویت و معنا و نور می‌باشد که فرضیه مطرح شده در ابتدای پژوهش بر مبنای اولویت بعد ذهنی نسبت به بعد عینی در بین متخصصین را اثبات کرده است.

واژگان کلیدی: کیفیت زندگی، ابعاد ذهنی و عینی، بافت فرسوده، کالبدی و محیطی، کرج

^۱ مقاله حاضر، برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد نویسنده اول با عنوان "طراحی مرکز اجتماعی (سرای محله) برای بخشی از بافت فرسوده منطقه ۲ کرج در راستای ارتقاء کیفیت زندگی" می‌باشد، که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین انجام شده‌است.

^۲ کارشناس ارشد معماری، گروه معماری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران.

^۳ دانشیار گروه معماری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران. (نویسنده مسئول) soheili@qiau.ac.ir

۱. مقدمه

با توجه به مشکلات فراوانی که در فضاهای شهری و در نتیجه در ابعاد مختلف زندگی وجود دارد، پیدا کردن راهی برای کاهش مشکلات و بالا بردن سطح کیفی زندگی افراد از اهمیت زیادی برخوردار است. مشکلاتی مانند عدم تأمین نیازهای متنوع مردم، پایین آمدن سطح تعاملات افراد یک محله، کاهش سرزندگی در فضاهای شهری به‌ویژه در بافت‌های فرسوده و ... را می‌توان از ضروریات انجام چنین پژوهشی برای پاسخ به نیازهای کالبدی و غیرکالبدی مردم به‌طور همزمان به‌ویژه در بافت فرسوده و بالا بردن سطح کیفی زندگی افراد بیان کرد. در نهایت برای دستیابی به کیفیت و داشتن فضاهایی با قابلیت بالا و ارتقای سطح زندگی افراد جامعه، نیاز به شناخت و به‌کار بردن مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت از دیدگاه متخصصین این حوزه می‌باشد. «مطالعات اولیه در مورد کیفیت زندگی شهری به‌صورت قابل ملاحظه‌ای در شهرها و کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه و در حال صنعتی شدن جدید از دهه ۱۹۷۰ به بعد مورد توجه جدی قرار گرفته است. تلاش‌ها و تحقیقات پیشین در این زمینه از دانش‌پژوهان غربی که در رشته‌های مختلفی مانند جامعه‌شناسی و روان‌شناسی فعالیت می‌کردند، آغاز شده است» (بمانیان و محمودی‌نژاد، ۱۳۸۷: ۱۰۹). تمرکز بر بافت فرسوده شهری از موضوعات دیگری است که در این مقاله مورد توجه می‌باشد و بررسی شاخص‌ها و اولویت‌بندی آن‌ها در این بافت ویژه انجام گرفته است. «بافت فرسوده شهری با عناوین دیگری همچون بافت توسعه نیافته، بافت ناکارآمد یا بافت ناپایدار شهری دارای مشکلات چندبعدی شامل موضوعات کالبدی، عملکردی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و ... است. مشکلات و معضلاتی همچون عدم دسترسی مناسب به درون بافت، عدم برخورداری از مصالح مقاوم، عمر و قدمت بالای بناها، شرایط ناامنی و غیربهداشتی موجود، کمبود امکانات

گذران اوقات فراغت، مشکلات زیست محیطی، معضلات اجتماعی و فرهنگی، رواج جرم و جنایت و ...» (خامی ابدی، ۱۳۹۱: ۱۴-۱۳؛ یگانه‌راد، ۱۳۹۵: ۳۸؛ عندلیب، ۱۳۸۶: ۳۷ و ۲۰). برای بررسی و تجزیه و تحلیل فرضیه و اطلاعات مورد نظر از روش پیمایشی و میدانی با توجه به دو بخش در نظر گرفته شده در این پژوهش استفاده شده است. همچنین ساختار این پژوهش را می‌توان در چهار بخش و در مراحل شامل بررسی مفاهیم، تعیین شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد مورد نظر، بررسی فرضیه و نتیجه‌گیری دسته‌بندی کرد. در ادامه به توضیح بیشتری در رابطه با مفاهیم کیفیت و بافت فرسوده پرداخته و سوال و فرضیه مطرح شده در مقاله بیان شده است.

- مؤلفه‌های کدام یک از ابعاد ذهنی و عینی از نظر متخصصین بیش‌تر مورد توجه قرار دارند؟
- به نظر می‌رسد در دسته‌بندی مؤلفه‌های شاخصه‌ای کالبدی و محیطی مؤثر بر کیفیت زندگی بافت‌های فرسوده در ابعاد مورد نظر، بعد ذهنی نسبت به عینی، اولویت بیشتری در بین متخصصین دارد.

۲. پیشینه تحقیق

«ساناز لیتکوهی و سپیده سنجری در مقاله مقایسه شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در نظریات معاصر و مفاهیم استخراج شده در خصوص شهر اسلامی بر مبنای علل چهارگانه معماری، مؤلفه‌هایی از جمله محیط زندگی، کار، رفاه، سرانه فضای سبز، امکانات تفریحی و فرهنگی، محیط کالبدی، خدمات عمومی و کیفیت آن، کیفیت محیط، دسترسی به خدمات، امکانات زیربنایی، زیرساخت‌های شهری، محیط زیست، دسترسی به طبیعت، رفاه، فراغت و سرگرمی، آموزش، احساس تعلق به اجتماع و ... را برای ارتقاء کیفیت زندگی مطرح می‌کنند» (لیتکوهی و سنجری، ۱۳۹۳). «مریم سلحشور در مقاله‌ای تحت عنوان طراحی محور اصلی محلات تاریخی در جهت ارتقاء

تبیین اولویت ابعاد عینی و ذهنی مؤلفه‌های کالبدی و محیطی کیفیت زندگی در بافت‌های فرسوده (مطالعه موردی: بافت فرسوده محله مصباح کرج) / ۳۶-۲۰

ردیف	نویسنده	سال	توضیحات
۱	کوروش گلکار	۱۳۷۹	سه مؤلفه مؤثر بر کیفیت طراحی شهری شامل مؤلفه‌های عملکردی، تجربی-زیباشناختی و زیست محیطی.
۲	کوبین لینچ	۱۳۸۱	ارتقاء کیفیت زندگی با مؤلفه‌های سرزندگی، معنی یا حس، سازگاری، دسترسی، کنترل و نظارت، کارایی و عدالت.
۳	رضا سامه و غلامرضا اکرمی	۱۳۹۲	بیان سه رویکرد عینی، ذهنی و ترکیب عینی-ذهنی مؤثر در کیفیت زندگی.
۴	ساناز لیتکوهی و سپیده سنجرى	۱۳۹۳	ذکر مؤلفه‌های محیط زندگی، کار، رفاه، سرانه فضای سبز، امکانات تفریحی-فرهنگی، محیط کالبدی، خدمات عمومی و کیفیت آن، کیفیت محیط، دسترسی به خدمات، امکانات زیر بنایی، زیرساخت‌های شهری، محیط زیست، دسترسی به طبیعت، رفاه، فراغت و سرگرمی، آموزش، احساس تعلق به اجتماع و ... برای ارتقاء کیفیت زندگی.
۵	مریم سلحشور	۱۳۹۶	دسته‌بندی کیفیت زندگی در چهار بخش، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی و زیست-محیطی.

کیفیت زندگی (نمونه موردی: محور امامزاده یحیی، محله عودلاجان، منطقه ۱۲ شهر تهران) کیفیت زندگی را در چهار بخش، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی و زیست محیطی دسته‌بندی می‌کند» (سلحشور، ۱۳۹۶). «رضا سامه و غلامرضا اکرمی در مقاله‌ای با نام تحلیل تحولات اندیشه «کیفیت زندگی» در معماری و شهرسازی سه رویکرد را به‌عنوان اصلی‌ترین پایه‌های مطالعاتی معماری در پژوهش‌های پیرامون کیفیت زندگی مطرح می‌کنند که عبارتند از: «رفتار-محیط» در مورد رابطه انسان و محیط به جنبه‌های عینی (کالبدی و غیر کالبدی)، دومین رویکرد رابطه انسان و محیط، در قالب‌های ذهنی مردم (نظام ادراکی و ارزشی ساکنین) و سومین رویکرد، ترکیبی از جنبه‌های عینی و ذهنی می‌باشد» (سامه و اکرمی، ۱۳۹۲). «کوروش گلکار در مقاله‌ای با عنوان مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری سه مؤلفه عملکردی مانند کیفیت قرارگاه‌های رفتاری (سازگاری فعالیت، زمان، فضا)، شبکه پیاده، سواره و ... مؤلفه تجربی-زیباشناختی مانند کیفیت محیط کالبدی-فضایی (مواد و مصالح)، کیفیت محیط ادراک ذهنی (سرزندگی) و مؤلفه زیست محیطی مانند کیفیت اقلیم خرد فضاها شهری (باد، رطوبت، تابش)، کیفیت اصوات (بو و رایحه) و ... را در کیفیت طراحی شهری مؤثر می‌داند» (گلکار، ۱۳۷۹). همچنین «کوروش گلکار کیفیت زندگی شهری را در دو بعد عینی و ذهنی طبقه‌بندی کرده‌است» (سپیلی و فریدونی، ۱۳۹۷). «کوبین لینچ^۱ در کتاب تئوری شکل شهر، کیفیاتی که مؤثر بر کیفیت زندگی می‌باشد را به‌صورت زیر بیان می‌کند: سرزندگی، معنی یا حس، سازگاری، دسترسی، کنترل و نظارت، کارایی و عدالت» (لینچ، ۱۳۸۱) (جدول ۱).

با توجه به تحقیقات صورت گرفته و بررسی آن‌ها، این نتیجه به‌دست آمد که تحقیقات انجام شده در زمینه دسته‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌های کیفیت زندگی بوده و اولویت‌بندی آن‌ها در ابعاد عینی و ذهنی به‌ویژه در بافت‌های فرسوده مورد توجه قرار نگرفته است. در این پژوهش به دسته‌بندی و اولویت‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌های کیفیت زندگی در ابعاد ذهنی و عینی در بافت‌های فرسوده پرداخته شده‌است. رویکرد مورد نظر این پژوهش با توجه به پایین آمدن سطح کیفی زندگی در ابعاد مختلف، به‌ویژه در بافت‌های فرسوده شهری، بر ارتقاء کیفیت زندگی قرار داده شده‌است. در ادامه به بررسی شاخص‌های مختلف این رویکرد پرداخته و با رسیدن به شاخص و مؤلفه‌های

جدول ۱. پیشینه تحقیق (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

¹ Kevin Lynch

می‌کند. در جدول زیر، تعاریف به صورت کامل بیان شده‌است (جدول ۲).

جدول ۲. تعاریف مختلف کیفیت زندگی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

ردیف	محقق	تعریف کیفیت زندگی
۱	لینچ	سرزندگی، معنی یا حس، سازگاری، دسترسی، کنترل و نظارت، کارایی و عدالت از مؤلفه‌های کیفیت زندگی است.
۲	جیکوبز و اپیلارد ^۱	سرزندگی، هویت و کنترل، دسترسی، اصالت و معنا، زندگی اجتماعی، خود اتکایی شهری، محیطی برای همه از جمله موارد مطرح در بحث کیفیت زندگی است.
۳	براون ^۲	تعریف کیفیت زندگی با توجه به دو سطح خرد (فردی، ذهنی) و کلان (اجتماعی، عینی).
۴	زاف ^۳	کیفیت زندگی ترکیبی از شرایط عینی زندگی و رفاه ذهنی افراد و گروه‌ها می‌باشد. در ارزیابی کیفیت زندگی باید شرایط عینی زندگی و ارزیابی ذهنی افراد از این شرایط را با رفاه واقعی به صورت همزمان در نظر گرفت.
۵	پسیون ^۴	به طور کلی، وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی میکنند، مانند آلودگی و کیفیت مسکن و نیز برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم، مانند سلامت مؤثر بر کیفیت زندگی است.
۶	گرین ^۵	عملکرد، نظم، هویت و جذابیت از ویژگی‌های ارتقاءدهنده کیفیت زندگی است.
۷	کاتر ^۶	کیفیت زندگی یعنی رضایت فرد از زندگی و محیط پیرامون.
۸	بنتلی ^۷ و همکاران	نفوذه‌پذیری و دسترسی، تنوع، خوانایی، انعطاف‌پذیری، سازگاری، غنا، قابلیت شخصی‌سازی.

۳. شاخص‌ها و مؤلفه‌های کیفیت زندگی

«محیط کالبدی از اولین فاکتورها و یکی از شرایط اولیه برخورداری از یک سکونت مطلوب و با کیفیت است. از مؤلفه‌های این شاخص می‌توان کیفیت ساختمان از نظر نوع مصالح و عمر ساختمان، امکانات بهداشتی و درمانی، امکانات آموزشی، روشنایی و ... را بیان کرد» (طاهری، ۱۳۹۳: ۶۰). «داس نیز در مطالعه کیفیت زندگی شهری، محیط شهری را به سه زیرمجموعه کالبدی، اجتماعی و اقتصادی تقسیم می‌کند. از

مورد نظر، به تجزیه و تحلیل و دسته‌بندی و اولویت‌دهی آن‌ها در دو بعد عینی و ذهنی پرداخته شده‌است.

۳. کیفیت زندگی

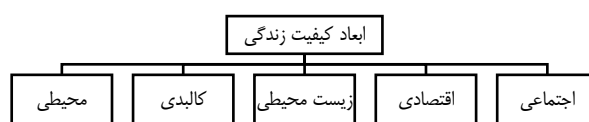
«کیفیت زندگی شهری مقوله‌ای جدید، میان‌رشته‌ای و چند بعدی است که پس از رواج شهرنشینی جهان در قرن بیستم و پیامدهای آن در عرصه‌های مختلف به تدریج تحت‌تأثیر نظریه‌ها، جنبش‌ها و جریان‌های فکری متعددی شکل گرفت» (علی‌اکبری و امینی، ۱۳۸۹: ۱۴۳). «هر جامعه زمانی از پویایی و نشاط لازم برخوردار خواهد بود که شهروندان آن از کیفیت زندگی کافی و مطلوب برخوردار باشند» (نظم‌فر و محمدی، ۱۳۹۴: ۶۹). «تعریف ساده از کیفیت زندگی را می‌توان به این شکل بیان کرد که افراد به طور کلی از زندگی خود رضایت داشته باشند، در واقع کیفیت زندگی معادل احساس رضایت کلی از زندگی است» (فتاح‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۲). نظریه‌پردازان مختلف تعاریف زیادی برای این موضوع بیان کرده‌اند به عنوان مثال کوین لینچ مؤلفه‌هایی از جمله سرزندگی، معنی، دسترسی و ... را برای دستیابی به کیفیت زندگی مطرح می‌کند که با مؤلفه‌های مورد نظر جیکوبز و اپیلارد دارای اشتراکاتی می‌باشد. براون و زاف کیفیت زندگی را در دو بعد عینی و ذهنی مورد بحث قرار می‌دهند. پسیون کیفیت زندگی را علاوه بر شرایط محیطی وابسته به صفات و ویژگی‌های مردم نیز می‌داند. گرین مؤلفه‌های عملکرد، نظم، هویت و ... را که با برخی دیگر از نظریه پردازان مشترک است، در رابطه با کیفیت زندگی مطرح می‌کند. برخی از مؤلفه‌های مورد نظر بنتلی نیز در نظریات کوین لینچ و جیکوبز و اپیلارد قابل مشاهده می‌باشد و در نهایت کاتر تعریفی کلی از کیفیت زندگی مبنی بر رضایت مردم از زندگی بیان

⁶ Cutter
⁷ Bentley

¹ Jacobs & epilard
² Brown
³ Zaph
⁴ Pacione
⁵ Greene

همچنین در این مقاله «منظور از کیفیت زندگی توجه به شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی، روانی و ... در دو وجه عینی (کمی) و ذهنی (کیفی) است. معیارهای عینی، ارقام و داده‌های آماری موجود در زمینه شرایط واقعی زندگی شهروندان است که شرایط مشاهده‌پذیر محیط زیستی را مدنظر دارد ولی معیارهای ذهنی با ادراکات ذهنی، روانی و میزان رضایت شهروندان (رضایت روانشناختی) از زندگی شهری ارتباط دارد که با سؤالاتی که محققان از طریق پرسش‌نامه از مردم درباره احساس رضایت، شادکامی و مشابه آن می‌پرسند به دست می‌آید» (شریفی، ۱۳۹۰: ۷؛ علی‌اکبری و امینی، ۱۳۸۹: ۱۴۳؛ ربانی خوراسگانی و کیانپور، ۱۳۸۶: ۷۳). در واقع «تحقیقات در مورد کیفیت زندگی عمدتاً می‌کوشد تا اثر مرکب عوامل عینی و ذهنی را بر رفاه و سعادت بشری بسنجد. در طی دهه‌های گذشته دو رویکرد علمی به سنجش کیفیت زندگی وجود داشته است، اولی رویکرد عینی و دومی سنجش ذهنی بهزیستی است. تحقیقات ذهنی سنجش بهزیستی، به تجربه ذهنی افراد از زندگی‌شان مربوط است و رویکرد عینی مبتنی بر داده‌های کمی و عینی از شرایط زندگی است تا این‌که بر ادراک ذهنی افراد از محیط اجتماعی متکی باشد، همچنین به نظر داس شاخص-های عینی بیش‌تر بیانگر استانداردهای زندگی است و شاخص-های ذهنی بیانگر رضایت‌مندی از تمامی ابعاد فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی هستند» (برک‌پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۹ و ۷). برای انجام این پژوهش از بین شاخص‌های مؤثر بر کیفیت زندگی، دو شاخص کالبدی و محیطی که بیش‌تر از سایر شاخص‌های کیفیت زندگی می‌تواند در کالبد و معماری بناها مؤثر باشد انتخاب شده است، بدیهی است ارتقاء کیفیت زندگی در شهر مستلزم توجه به ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و در عین حال ابعاد کالبدی و محیطی است. در ادامه

میان این شاخص‌ها، شاخص کالبدی نقش مهمی در کیفیت زندگی شهری دارد» (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۳). «کیفیت زندگی بدون کیفیت محیطی که در آن زندگی می‌کنیم معنایی ندارد و در واقع کیفیت محیط یک قسمت از کیفیت زندگی است. از جمله مؤلفه‌های کیفیت محیطی و کالبدی می‌توان به صدا، نور، جذابیت، دسترسی، زیبایی‌بصری، سرزندگی، خوانایی، اصالت و معنا، هویت، دید و منظر، مقیاس انسانی و فضای سبز اشاره کرد» (خادمی و جوکار سرهنگی، ۱۳۹۲: ۱۲۱، ۱۲۳) (نمودار ۱).

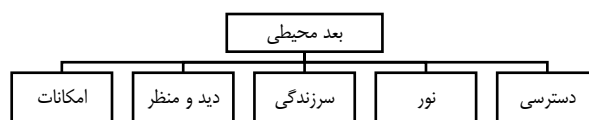

نمودار ۱. ابعاد کیفیت زندگی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

«در پژوهش‌های صورت‌گرفته توسط محققین، برای شاخص کالبدی در زمینه کیفیت زندگی، برخورداری از خدمات اساسی، کیفیت بنای ساختمان، نوع مصالح ساختمانی، وضعیت نما و تناسب آن با هویت محلی، چیدمان ساختمان از نظر تناسب همجواری، بهینه‌سازی ارتباط در سطح همسایگی و محلی بیان شده است» (یزدانی، ۱۳۹۴: ۲۶) (نمودار ۲ و ۳).

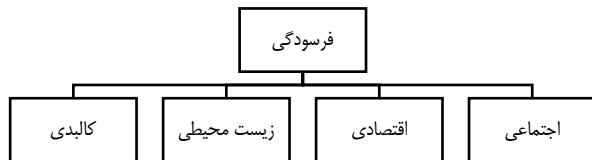

نمودار ۲. مؤلفه‌های شاخص کالبدی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

نمودار ۳. مؤلفه‌های شاخص محیطی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

ارزش مکانی، محیطی و اقتصادی برخوردار نیستند» (URL (1).

نمودار ۵. ابعاد فرسودگی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

۵. روش تحقیق

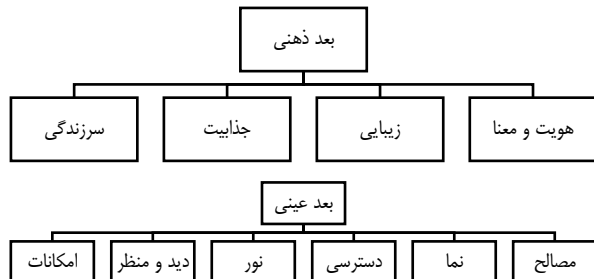
۵-۱. نوع روش پژوهش و روش گردآوری داده‌ها

با توجه به ماهیت پژوهش، روشی که برای پژوهش و به‌دست آوردن اولویت‌ها و دسته‌بندی آن‌ها در نظر گرفته شده‌است، روش پیمایشی می‌باشد. برای گردآوری اطلاعات و مطالب نظری پژوهش از منابع کتابخانه‌ای با استفاده از مقالات علمی پژوهشی، کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها، سایت‌های معتبر اینترنتی مانند شهرداری، کتابخانه شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی ایران و ... و برای بخش دوم پژوهش از مشاهدات میدانی و جمع‌آوری اطلاعات به‌وسیله پرسش‌نامه شامل ۳۰ سؤال به-همراه سؤالات مبتنی بر طیف لیکرت^۱ استفاده شده‌است. انجام مصاحبه نیز به ترتیب شامل تعیین جامعه آماری، تهیه پرسشنامه، انجام مصاحبه با متخصصین و تجزیه و تحلیل‌های کمی از اطلاعات گردآوری شده، می‌باشد.

۵-۲. روایی و پایایی

«در کاربری متعارف، واژه اعتبار اشاره به این نکته دارد که یک سنجۀ تجربی تا چه حد معنای واقعی مفهوم مورد بررسی را به قدر کافی منعکس می‌کند در واقع مفهوم اعتبار (روایی) پاسخ دهنده به این سؤال است که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه مورد نظر را می‌سنجد. پایایی امری کمی بوده و بیش‌تر ناظر بر دقت در اندازه‌گیری است. هرچه میزان اشتباهات ابزار

دسته‌بندی معیارهای انتخابی در دو بعد عینی و ذهنی بیان شده است (نمودار ۴).

نمودار ۴. دسته‌بندی مؤلفه‌های پیشنهادی در دو بعد عینی و ذهنی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

۴. بافت فرسوده

«بافت فرسوده عمدتاً محدوده‌هایی از بافت ساخته شده شهر را دربر می‌گیرد که به دلایل مختلف از جمله قدمت، استفاده از مصالح نامناسب، عدم‌رسیدگی به بافت و ساختمان، ترکیب بافت و نظایر این‌ها فاقد توان پاسخ‌گویی به نیازهای امروزی شهر و ساکنان بافت است. به‌عبارتی دیگر بافت فرسوده علاوه‌بر ویژگی‌های کالبدی، دچار کیفیت پایین شرایط اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی است» (برک‌پور و بهرامی، ۱۳۹۰: ۲). «برای واژه فرسودگی معادل‌های متعددی را می‌توان ارائه داد ولی در حالت کلی مفهوم فرسودگی شهری بیانگر شرایط بد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی بافت شهری است» (پوراحمد و زارعی، ۱۳۹۲: ۷) (نمودار ۵). همچنین «بافت فرسوده و ناکارآمد شهری به مناطقی از شهر اطلاق می‌شود که در سال‌های گذشته عناصر تشکیل‌دهنده آن اعم از تاسیسات رو بنایی، زیربنایی، ابنیه، خیابان‌ها و دسترسی‌ها، دچار فرسودگی و ناکارآمدی شده‌است و ساکنان آن از مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی رنج می‌برند، این‌گونه بافت‌ها به دلیل فرسودگی کالبدی، نفوذ ناپذیری، ریزدانگی و ناپایداری از

^۱ Likert

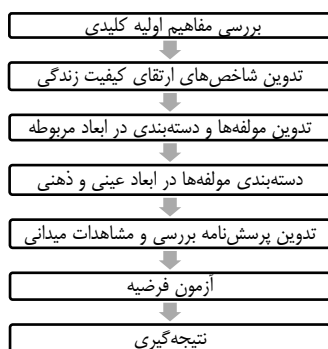
متغیرهای تحقیق شامل ۱۰ مورد که زیرمجموعه دو شاخص اصلی کیفیت زندگی قرار می‌گیرند، می‌باشند. همچنین چهار متغیر برای مشخصات فردی (دموگرافیک^۲) که شامل سن، جنسیت، شغل و تحصیلات می‌باشد نیز در ابتدای پرسشنامه که به‌عنوان متغیرهای تأثیرگذار در انتخاب‌های افراد می‌باشند نیز قرار داده شده‌است.

۴-۵. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، پرسشنامه در اختیار ۵۰ نفر از متخصصین معماری و شهرسازی قرار داده شد، برای سهولت و دقت بیشتر در تحلیل پرسشنامه‌ها از طیف لیکرت استفاده و نتایج مورد نظر از برنامه‌های اکسل^۳ و اسپاس اس^۴ به‌دست آمد که نتایج حاصل از آن‌ها در قالب جداولی ارائه شده‌است.

۵-۵. ساختار پژوهش

در این پژوهش به بررسی مفاهیم مرتبط با موضوع و استخراج شاخص‌ها و ابعاد مورد نظر پرداخته شد که به مشاهدات میدانی و تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارزیابی آن‌ها و نتیجه‌گیری منجر شد. در این ادامه به‌طور کلی این مراحل در قالب یک نمودار بیان شده‌است (نمودار ۶).

نمودار ۶. ساختار پژوهش (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

اندازه‌گیری کم‌تر باشد احتمال تکرار نتایج یکسان بیش‌تر می‌باشد در نتیجه اعتماد به ابزار اندازه‌گیری بیش‌تر خواهد بود. برای اندازه‌گیری پایایی، از شاخصی به‌نام «ضریب پایایی» استفاده می‌شود که این ضریب بین صفر و یک متغیر است. صفر معرف عدم پایایی و یک معرف پایایی کامل است. همچنین یک ابزار باید پایا باشد تا بتواند روا باشد ولی برعکس این موضوع ضروری نیست. سنجش پایایی به روش آلفای کرونباخ^۱ انجام شده‌است که هر چه از ۰/۷ بیش‌تر باشد به مفهوم انسجام بیشتر گوئی‌ها است. در ادامه به بررسی آلفای کرونباخ پرداخته شده است.

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum_{I=1}^N S_I^2}{S_T} \right) \quad (1)$$

K- تعداد معرف‌ها، S_I- واریانس داده‌ها، S_T- واریانس داده‌های هر یک از پرسش‌ها «مؤمنی و فعال قیومی، ۱۳۹۶). از تعداد ۵۰ نفر، نمونه در نظر گرفته شده برای این پژوهش، ۴۸ نفر به کلیه سؤالات مطرح شده پاسخ و تنها دو نفر به کلیه سؤالات پاسخ نداده‌اند. طبق محاسبه آلفای کرونباخ، میزان ضریب به‌دست آمده برابر با ۰.۸۱۷ می‌باشد که طبق آن چه گفته شد، پرسشنامه حاضر دارای سؤالات مناسبی در ارتباط با پژوهش بوده است (جدول ۳ و ۴).

جدول ۳. میزان پاسخ‌دهی به سؤالات پرسشنامه‌ها (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

	N	%
Cases Valid	۴۸	۹۶,۰
Excluded	۲	۴,۰
Total	۵۰	۱۰۰,۰

جدول ۴. آمار قابل اعتماد بر اساس آلفای کرونباخ (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

Cronbach's Alpha	N of Items
.۸۱۷	۳۰

۵-۳. متغیرهای تحقیق

^۴ SPSS

^۱ Cronbach's alpha

^۲ Demographic

^۳ Excel

۵-۶. محدوده مورد مطالعه

«کرج از شهرهای بزرگ و پرجمعیت ایران است که از نظر جمعیت جز شهرهای پرجمعیت ایران به‌شمار می‌رود. بر پایه بررسی‌های سال ۱۳۸۷ کلانشهر کرج در آن سال دارای ۶۸۰ هکتار بافت فرسوده شهری بوده‌است. بر طبق آمارگیری سال ۱۳۹۵ شهر کرج جمعیتی بالغ بر ۲,۷۱۲,۴۰۰ نفر می‌باشد» (URL2). شهر کرج دارای ۱۲ منطقه است و سایت مورد نظر در منطقه دو با جمعیتی در حدود ۱۱۲۰۰۰ نفر قرار گرفته است و جمعیت محله مصباح آن در حدود ۷۸۴۹ نفر می‌باشد (جدول ۵).

جدول ۵. تصاویر محدوده مورد مطالعه (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

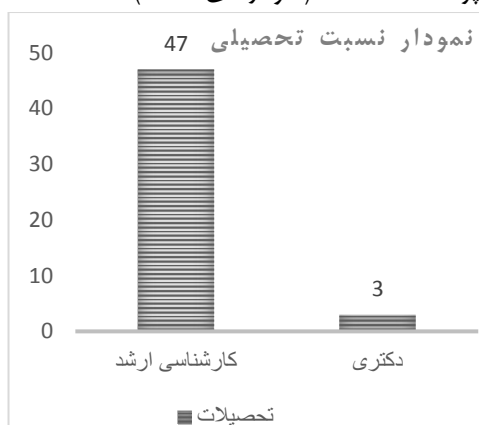
شماره	تصویر	عنوان تصویر	منبع	توضیحات
۱		موقعیت منطقه دو کرج	نگارندگان، ۱۳۹۷	موقعیت قرارگیری محدوده منطقه دو نسبت به محدوده کرج
۲		نقشه هوایی محله مصباح	URL3	دسترسی‌ها و گذرهای اطراف محدوده منطقه
۳		محلات منطقه دو کرج	سازمان اجتماعی، فرهنگی و ورزشی شهرداری کرج، ۱۳۹۷	مرزبندی و دسته بندی محلات واقع در منطقه
۴		بافت فرسوده محله مصباح	نگارندگان، ۱۳۹۷	بافت فرسوده و متریال‌های به کار رفته در نمای ساختمان های بافت فرسوده منطقه
۵		بافت فرسوده محله مصباح	نگارندگان، ۱۳۹۷	گذرها و نمای بخشی از ساختمان‌ها

فرم، مترپال، دید و نمای ساختمان‌های منطقه	نگارندگان، ۱۳۹۷	بافت فرسوده محله مصباح		۶
دسترسی و گذرهای بخشی از بافت فرسوده منطقه	نگارندگان، ۱۳۹۷	بافت فرسوده محله مصباح		۷

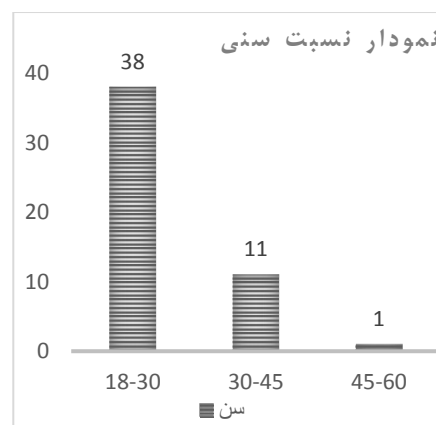
ابعاد مورد نظر و اثبات فرضیه مطرح شده در ابتدای پژوهش ارائه شده‌است.

۶-۱. آمار توصیفی پرسش‌نامه‌ها

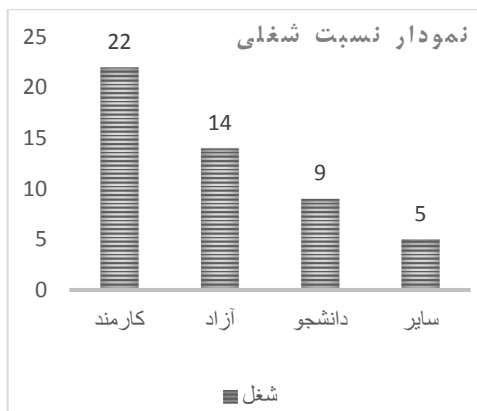
در این بخش به میزان فراوانی نسبی هر یک از سؤالات مربوط به پاسخ‌دهندگان از جمله سن، جنسیت، تحصیلات و شغل پرداخته شده‌است (نمودارهای ۱۰-۷).

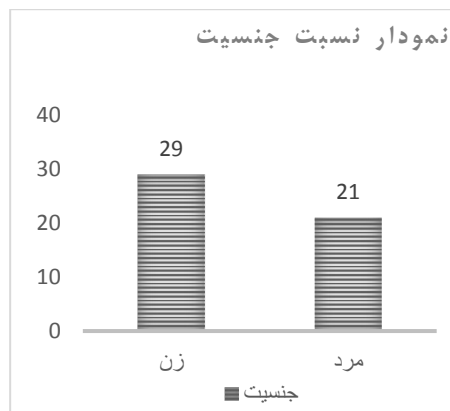
نمودار ۸. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان از نظر تحصیلات

نمودار ۷. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان از نظر سن

نمودار ۱۰. توزیع فراوانی پاسخ دهندگان از نظر شغل

نمودار ۹. توزیع فراوانی پاسخ دهندگان از نظر جنسیت

(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

8.04	به چه میزان در مقابل حفظ و نگهداری از محل، احساس مسئولیت می‌کنید؟
12.32	به چه میزان محله و فضای آن برای شما خاطره‌انگیز است؟
20.46	به چه میزان ساختمان و بناهای محله شما دارای زیبایی بصری و ظاهری است؟
10.15	به چه میزان تمایل به تغییر چهره و نماهای ساختمان محله خود دارید؟
17.66	به چه میزان از تنوع رنگ، مصالح، فرم و ... در ساختمان‌های محله شما بهره‌گرفته شده است؟
19.24	به چه میزان ساختمان‌های این محل دارای جذابیت هستند؟
22.71	به چه میزان تمایل دارید روند ساختمان‌سازی این محل به همین شکل حفظ شود؟
19.88	به چه میزان ساختمان‌های این محل برای شما جلب توجه می‌کند؟
20.86	به چه میزان نمای ساختمان و بناهای محله دارای هماهنگی با محیط و هویت این محل می‌باشد؟
18.99	به چه میزان تمایل به حفظ نمای فعلی ساختمان خود دارید؟
19.66	به چه میزان بناها و فضاها در این محل دارای ویژگی خاصی برای شماست؟
14.25	به چه میزان از دسترسی به تسهیلات و امکانات موجود محله خود استفاده می‌کنید؟
13.19	به چه میزان ترجیح می‌دهید از امکانات موجود در محله خود استفاده کنید؟
15.70	به چه میزان در صورت داشتن تمکن مالی، برای تأمین نیاز هایتان حاضر به نقل مکان هستید؟

۲-۶. بررسی فرضیه پژوهش

به نظر می‌رسد در دسته‌بندی مؤلفه‌های شاخص‌های کالبدی و محیطی مؤثر بر کیفیت زندگی در ابعاد مورد نظر، بعد ذهنی نسبت به بعد عینی، اولویت بیشتری در بین متخصصین دارد. در این بخش به رتبه‌بندی هر یک از مؤلفه‌های مطرح شده و رتبه‌بندی هر یک از سؤالات مؤلفه‌ها و میانگین امتیازهای ۱۰ مؤلفه انتخابی پرداخته شده است (جدول ۷ و ۶). با توجه به نتایج حاصل از برنامه‌اس‌پی‌اس‌اس و آزمون فریدمن می‌توان مؤلفه‌های موردنظر را به ترتیب اولویت به جذابیت، نما، سرزندگی، زیبایی، مصالح، امکانات، دسترسی، دید و منظر، هویت و معنا و نور بیان کرد.

جدول ۶- امتیاز گویه‌های مؤلفه‌های مؤثر شاخص کالبدی و محیطی

(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

سؤالات	Mean Rank
به چه میزان مصالح استفاده شده در ساختمان‌ها، هماهنگ با بافت و هویت این محل است؟	21.59
به چه میزان مصالح استفاده شده از دوام و استحکام کافی برخوردار است؟	14.52
به چه میزان تمایل به تغییر مصالح نمای ساختمان خود دارید؟	12.02
به چه میزان تمایل به ادامه سکونت در این محل دارید؟	10.56

تبیین اولویت ابعاد عینی و ذهنی مؤلفه‌های کالبدی و محیطی کیفیت زندگی
در بافت‌های فرسوده (مطالعه موردی: بافت فرسوده محله مصباح کرج) / ۳۶-۲۰

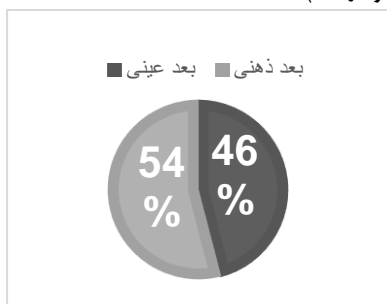
	10.15	به چه میزان تمایل به تغییر چهره و نما های ساختمان محله خود دارید؟	
	17.66	به چه میزان از تنوع رنگ، مصالح، فرم و ... در ساختمان های محله شما بهره گرفته شده است؟	
۲۰,۶۱	19.24	به چه میزان ساختمان های این محل دارای جذابیت هستند؟	جذابیت
	22.71	به چه میزان تمایل دارید روند ساختمان سازی این محل به همین شکل حفظ شود؟	
	19.88	به چه میزان ساختمان های این محل برای شما جلب توجه می کند؟	
۱۹,۸۳	20.86	به چه میزان نمای ساختمان و بنا های محله دارای هماهنگی با محیط و هویت این محل می باشد؟	نما
	18.99	به چه میزان تمایل به حفظ نمای فعلی ساختمان خود دارید؟	
	19.66	به چه میزان بنا ها و فضا های این محل دارای ویژگی خاصی برای شماست؟	
۱۳,۰۱	14.25	به چه میزان از دسترسی به تسهیلات و امکانات موجود محله خود استفاده می کنید؟	دسترسی
	13.19	به چه میزان ترجیح می دهید از امکانات موجود در محله خود استفاده کنید؟	
	15.70	به چه میزان در صورت داشتن تمکن مالی، برای تأمین نیازهایتان حاضر به نقل مکان هستید؟	
۱۴,۳۸	17.83	به چه میزان از فضا های آموزشی و تجاری و ... محله خود استفاده می کنید؟	امکانات
	16.35	به چه میزان فضا های موجود پاسخگوی نیاز هایتان می باشد؟	
	16.82	به چه میزان از کاربری های مختلف محل مانند آموزشی، بهداشتی، فرهنگی، تفریحی رضایت دارید؟	
۱۹,۷۵	19.29	به چه میزان فضا هایی که مورد استفاده شما قرار دارد، دارای سرزندگی و شادابی است؟	سرزندگی
	19.23	به چه میزان تمایل دارید اوقات فراغت خود را در فضا های موجود در این محل سپری کنید	
	20.73	به چه میزان با دیدن فضا ها و بنا های محله، احساس سرزندگی پیدا می کنید؟	

17.83	به چه میزان از فضا های آموزشی و تجاری و ... محله خود استفاده می کنید؟
16.35	به چه میزان فضا های موجود پاسخگوی نیازهایتان می باشد؟
16.82	به چه میزان از کاربری های مختلف محل مانند آموزشی، بهداشتی، فرهنگی، تفریحی و ... رضایت دارید؟
19.29	به چه میزان فضا هایی که مورد استفاده شما قرار دارد، دارای سرزندگی و شادابی است؟
19.23	به چه میزان تمایل دارید اوقات فراغت خود را در فضا های موجود در این محل سپری کنید؟
20.73	به چه میزان با دیدن فضا ها و بنا های محله، احساس سرزندگی پیدا می کنید؟
16.30	به چه میزان از دید و منظر محل خود رضایت دارید؟
3.70	به چه میزان دید و منظر ساختمان در انتخاب محل زندگی برایتان اهمیت دارد؟
14.51	به چه میزان از منظره های موجود در این محل احساس آرامش می کنید؟
8.78	به چه میزان نیازتان به نور طبیعی خورشید در این محل تأمین می شود؟
4.81	به چه میزان نورگیر بودن ساختمان در انتخاب محل زندگی برایتان اهمیت دارد؟
14.84	به چه میزان نور فضا های داخلی ساختمانتان نیاز به کنترل دارد؟

جدول ۷. رتبه بندی مؤلفه های مؤثر شاخص کالبدی و محیطی
(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

مؤلفه	سوالات	Mean Rank	میانگین
مصالح	به چه میزان مصالح استفاده شده در ساختمان ها، هماهنگ با بافت و هویت این محل است؟	21.59	۱۶,۰۴
	به چه میزان مصالح استفاده شده از دوام و استحکام کافی برخوردارند؟	14.52	
	به چه میزان تمایل به تغییر مصالح نمای ساختمان خود دارید؟	12.02	
هویت و معنا	به چه میزان تمایل به ادامه سکونت در این محل دارید؟	10.56	۱۰,۳۰
	به چه میزان در مقابل حفظ و نگهداری از محل، احساس مسئولیت می کنید؟	8.04	
	به چه میزان محله و فضای آن برای شما خاطره انگیز است؟	12.32	
زیبایی	به چه میزان ساختمان و بنا های محله شما دارای زیبایی بصری و ظاهری است؟	20.46	۱۶,۰۹

جذابیت در زیر گروه بعد ذهنی، میانگین امتیاز هر یک از این دو بعد مورد بررسی قرار گرفته است. میانگین امتیاز برای بعد عینی در حدود ۱۴,۷۰ یعنی در حدود ۴۶ درصد و میانگین بعد ذهنی در حدود ۱۶,۷۰ که شامل ۵۴ درصد از کل می‌باشد، به دست آمده است (نمودار ۱۱).

نمودار ۱۱. میانگین امتیاز بعد عینی و ذهنی مؤلفه‌های کیفیت زندگی (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

نظر می‌رسد بهتر است معماران قبل از هرگونه طراحی و ایده پردازی به این بعد در طراحی و عوامل مؤثر بر ارتقای آن توجه ویژه‌ای داشته باشند و در نهایت با توجه به مؤلفه‌های مطرح شده و به کارگیری آن‌ها در طراحی‌ها و کالبد بناها بتوانند منجر به بالارفتن کیفیت زندگی افراد در شهرها شوند.

جدول ۸. نتیجه‌گیری و اولویت‌بندی مؤلفه‌ها (مأخذ: دانش کار آراسته، ۱۴۰۱).

ردیف	مؤلفه	امتیاز مؤلفه	بعد	برخی از کاربردهای مؤلفه‌ها در طراحی
۱	جذابیت	۲۰,۶۱	ذهنی	کالبد و فضای داخلی
۲	نما	۱۹,۸۳	عینی	توجه به فرم و انتخاب متریاها
۳	سرزندگی	۱۹,۷۵	ذهنی	ایجاد سبزی‌نگی و تنوع فضایی در طراحی
۴	زیبایی	۱۶,۰۹	ذهنی	طراحی نقشه‌ها و انتخاب متریاها، بافت و رنگ
۵	مصالح	۱۶,۰۴	عینی	انتخاب مصالح با توجه به اقلیم و منطقه و ...

دید و منظر	۱۱,۵۰	۱۶.۳۰	به چه میزان از دید و منظر محل خود رضایت دارید؟
		۳.۷۰	به چه میزان دید و منظر ساختمان در انتخاب محل زندگی برایتان اهمیت دارد؟
		۱۴.۵۱	به چه میزان از منظره‌های موجود در این محل احساس آرامش می‌کنید؟
نور	۹,۴۷	۸.۷۸	به چه میزان نیازتان به نور طبیعی خورشید در این محل تأمین می‌شود؟
		۴.۸۱	به چه میزان نورگیر بودن ساختمان در انتخاب محل زندگی برایتان اهمیت دارد؟
		۱۴.۸۴	به چه میزان نور فضاهای داخلی ساختمان‌تان نیاز به کنترل دارد؟

در ادامه تحلیل‌ها با توجه به قرار گرفتن مؤلفه‌های مصالح، نما، دسترسی، دید و منظر، نور و امکانات به‌عنوان زیرمجموعه بعد عینی و قرارگیری مؤلفه‌های هویت و معنا، زیبایی، سرزندگی و

۷. نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌های انجام شده و اطلاعات به‌دست آمده و تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته با استفاده از نرم‌افزار اسپاس و آزمون فریدمن مشاهده می‌شود اولویت مؤلفه‌های کیفیت زندگی به ترتیب شامل جذابیت، نما، سرزندگی، زیبایی، مصالح، امکانات، دسترسی، دید و منظر، هویت و معنا و نور است و همچنین میانگین امتیاز بعد ذهنی ۱۶,۷۰ و میانگین بعد عینی ۱۴,۷۰ می‌باشد و این نتیجه نشان‌دهنده اثبات فرضیه مطرح شده در ابتدای پژوهش مبنی بر اولویت بعد ذهنی نسبت به بعد عینی و مشخص شدن پاسخ سوال پژوهش مبنی بر اولویت مؤلفه‌های بعد ذهنی نسبت به بعد عینی در بین متخصصین است. درواقع دیدگاه متخصصین و کارشناسان این‌گونه است که در شهرهای معاصر به‌ویژه مناطق واقع در بافت‌های فرسوده مؤلفه‌های مرتبط با بعد ذهنی می‌تواند در بالابردن کیفیت زندگی نقش مهمی را ایفا کنند. برخی از کاربردهای مؤلفه‌های ذکر شده در مقاله که می‌تواند در زمان طراحی مؤثر واقع شود در جدول زیر بیان شده است (جدول ۸). طبق نتایج به‌دست آمده به

۱۰	نور	۹,۴۷	عینی	استفاده حداکثری از نور طبیعی
----	-----	------	------	------------------------------

۶	امکانات	۱۴,۳۸	عینی	تنوع کاربری و فعالیت
۷	دسترسی	۱۳,۰۱	عینی	توجه به همجواری‌ها و گذرها
۸	دید و منظر	۱۱,۵۰	عینی	استفاده حداکثری از پتانسیل‌های سایت
۹	هویت و معنا	۱۰,۳۰	ذهنی	توجه به زمینه، طبیعت، ویژگی‌های منطقه و ...

سپاس‌گزاری

این مقاله بر اساس پژوهش‌های صورت گرفته در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد نویسنده انجام شده‌است و تحت حمایت مالی شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران می‌باشد.

منابع

- اجتماعی، از دیدگاه معماری و اندیشمندان شهرسازی در ایران، فصلنامه بین المللی هستی فضا، ش ۳، ص ۴۹
- برک پور و همکاران، (۱۳۹۳). سنجش کیفیت زندگی شهری در کلانشهر تهران. نشریه هنرهای زیبا، ش ۲، ص ۷ و ۹.
- برک پور، ناصر و بهرامی، صدیقه، (۱۳۹۰). قابلیت سنجی توسعه مجدد در بافت های ناکارآمد شهری مطالعه موردی: محله انبار نفت منطقه ۱۱ تهران. فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، ش ۴، ص ۲
- بمانیان، محمدرضا و محمودی نژاد، هادی، (۱۳۸۷). شهرسازی رفاه گرا به جانب ارتقاء کیفیت زندگی، تهران: نشر فرهنگی. اطلاع رسانی مطبوعاتی سازمان شهرداری ها و دهیاری کشور.
- پژوهشی معماری اسلامی، ش ۲، ص ۴۷ و ۵۱.
- پور احمد، احمد و زارعی، جواد، (۱۳۹۲). سنجش کیفیت زندگی در قلمرو بافت فرسوده شهری مطالعه موردی: منطقه ۹ شهر تهران. مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، ش ۲۱، ص ۷.
- حبیبی، سارا و زبردست، اسفندیار و عزیز، محمدمهدی، (۱۳۹۳). سنجش کیفیت زندگی کالبدی-محیطی در شهرهای میانی ایران، بررسی موردی: قزوین، کاشان و گرگان. دوفصلنامه دانشگاه هنر، ش ۱۷، صص ۱۲۰، ۱۱۹، ۱۱۸.
- خادمی، امیرحسین و جوکار سرهنگی، عیسی (۱۳۹۲). ارزیابی کیفیت زندگی شهری. مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر آمل. نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی، ش ۴، صص ۱۲۱ و ۱۲۳.
- خمایی ابدی، یاشار، (۱۳۹۱). تحلیل نشانه شناختی بافت فرسوده و ارائه راهکار های مناسب جهت ارتقاء هویت و معنای بافت فرسوده. بررسی نمونه موردی: محله شیوا سر آسیاب دولاب، تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دکتر حمیدرضا پارسا، شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
- ربانی خوراسگانی، علی و کیانپور، مسعود، (۱۳۸۶). مدل پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی. مطالعه موردی: شهر اصفهان. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ش ۵۹ و ۵۹.
- سازمان اجتماعی، فرهنگی و ورزشی شهرداری کرج.

- سامه، رضا و اکرمی، غلامرضا، (۱۳۹۲). تحلیل تحولات اندیشه کیفیت زندگی در معماری و شهرسازی. هویت شهر، ش ۲۵، ص ۲۷.
- سلحشور، مریم، (۱۳۹۶). طراحی محور اصلی محلات تاریخی در جهت ارتقاء کیفیت زندگی. نمونه
- سهیلی، جمال الدین و فریدونی، فاطمه، (۱۳۹۷). ارزیابی عوامل مؤثر بر افزایش سرزندگی در فضاهای
- شریفی، خسرو، (۱۳۹۰). بررسی شاخص های کیفیت زندگی. مورد مطالعه: مقایسه تطبیقی محله های کسری و باغ ابریشم کرمانشاه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دکتر زهره داودپور، برنامه ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
- طاهری، محمد، (۱۳۹۳). بررسی و تعیین معیارهای زیست پذیری برای ارتقاء کیفیت زندگی از دیدگاه توسعه پایدار شهری. مطالعه موردی: محله پونک قزوین. پایان نامه کارشناسی ارشد، دکتر رمضانعلی شورمیج، برنامه ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
- علی اکبری، اسماعیل و امینی، مهدی، (۱۳۸۹). کیفیت زندگی شهری در ایران (۱۳۶۵-۱۳۸۵). فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، ش ۶، ص ۱۴۳.
- عنادلیب، علیرضا، (۱۳۸۶). راهبردها و سیاست های نوسازی بافت های فرسوده شهر تهران. سازمان نوسازی شهر تهران، تهران.
- فتاح زاده، یلدا، (۱۳۹۳). تحلیل کیفیت زندگی بر ارتقاء سرمایه اجتماعی در بافت های قدیم و جدید. نمونه موردی: محلات ساغریسازان و گلزار شهر رشت. پایان نامه کارشناسی ارشد، دکتر زهره داودپور، برنامه ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
- گلکار، کورش، (۱۳۷۹). مؤلفه های سازنده کیفیت طراحی شهری. نشریه علمی پژوهشی صفه، ش ۳۲، ص ۴۰.
- لیتکوهی، ساناز و سنجر، سپیده، (۱۳۹۳). مقایسه معیارهای کیفیت زندگی شهری در نظرات معاصر و
- لینچ، کوین، (۱۳۸۱). تئوری شکل شهر. ترجمه: دکتر سید حسین بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- مفاهیم استخراج شده در خصوص شهر اسلامی بر مبنای علل چهارگانه معماری. فصلنامه علمی
- موردی: محور امامزاده یحیی، محله عودلاجان، منطقه ۱۲ شهر تهران. مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس ملی معماری و شهرسازی تحت عنوان پایداری و تاب آوری از آرمان تا واقعیت، قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی قزوین، ۳۰ اردیبهشت، ص ۶.
- مومنی، منصور و فعال قیومی، علی، (۱۳۹۶). تحلیل های آماری با استفاده از اس پی اس اس. انتشارات منصور مومنی.
- نظم فر، حسین و محمدی، چنور، (۱۳۹۴). سنجش کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: منطقه دو شهر اردبیل). فصلنامه آمایش محیط، ش ۳۶، ص ۶۹.
- یزدانی، مجتبی، (۱۳۹۴). کیفیت زندگی شهری، تعاریف، شاخص ها، سازه ها، ارزیابی تطبیقی و راهبردها. تهران: نشر تیسرا.

- یگانه راد، محمدرضا، (۱۳۹۵). ارائه برنامه های راهبردی تجدید حیات بافت فرسوده شهری با رویکرد بهسازی و نوسازی شهری. نمونه موردی: بافت فرسوده محله آخوند شهر قزوین. پایان نامه کارشناسی ارشد، دکتر رحیم هاشم پور، برنامه ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
- Aliakbari E., and Amini M., (2010). The Quality of Urban Life in Iran (1986-2006). Social Welfare Quarterly, No. 6, p. 143.
- Andalib A., (2007). Strategies and Policies for Renovation of Deteriorated Areas in Tehran. Tehran Renovation Organization, Tehran.
- Barakpour N., Bahrami S., (2011). Feasibility of Redevelopment in Inefficient Area Case Study: Anbar Naft, District 11, Tehran. Journal of Islamic Iranian Studies, No. 4, p. 2.
- Barakpur N., & et al., (2014). Measuring the Quality of Urban Life in Tehran Metropolis. Journal of Fine Arts, NO. 2, p. 7,9.
- Bemanian M., and Mahmoudinezhad H., (2008). Welfare-oriented Urbanism to Promote Quality of Life, Cultural Publication. Tehran: Press Notices of the Municipalities and Rural Organization of Iran.
- Fattahzade Y., (2014). Analysis of Quality of Life on Promotion of Social Capital in Old and New Contexts, Case Study: Saqarisan and Golsar Districts of Rasht. M.Sc Thesis, Zohre Davoudpour, Urban Planning, Faculty of Architecture and Urbanism Engineering of Qazvin Islamic Azad University.
- Golkar K., (2000). Components of Urban Design Quality. Softe Journal, No. 32, p.40.
- Habibi S., and Zebardast E., and Azizi M., (2014). Assessment of Physical-environmental Quality of Life in Middle Cities of Iran, Case Study: Qazvin. Kashan and Gorgan. Journal of Art University, No. 17, pp. 118-120.
- Khademi A., and Jokarsarhangi E., (2013). Evaluation of Urban Quality of Life, Case Study: Deteriorated Area of Amol. Journal of Geography and Environmental Studies, No. 4, pp. 121-123.
- Khomamiabadi Y., (2012). Semiotics Analysis of Deteriorated Area and Providing Appropriate Solutions to Enhance the Identity and Meaning of Deteriorated Area, Case Study: Shiva District of Sar Asiyab, Tehran. M.Sc Thesis, Hamidreza Parsi, Urbanism, Faculty of Architecture and Urbanism Engineering of Qazvin Islamic Azad University.
- Litkouhi S., and Sanjari S., (2014). Comparison of Urban Life Quality Criteria in Contemporary thoughts and Extracted Concepts of Islamic City Based on Four Causes of Architecture. Islamic Architecture Research No. 2, pp. 47,51.
- Lynch K., (2002). A Theory of City Form. Translated by: Dr. Seyed Hossein Bahraini, Tehran: University of Tehran Publications.
- Momeni M., and Faalqayoumi A., (2017). Statistical Analysis Using SPSS. Mansour Momeni Publications.
- Nazmfar H., and Mohammadi CH., (2015). Urban Quality of Life Assessment (Case Study: District 2 of Ardabil). Environmental Preparation Quarterly, No. 36, p. 69.
- Purahmad A., and Zarei J., (2013). Measuring the Quality of Life in the Deteriorated Area Urban Territory, Case Study: District 9 of Tehran. Journal of Urban Research and Planning, No. 21, p. 7.

- Rabanikhorasgani A., and Kianpour M., (2007). Proposed Model for Measuring Quality of Life. Case Study: Isfahan City. Journal of Faculty of Literature and Humanities, No. 59,59.
- Salahshour M., (2017). Designing the Main Centerpiece of Historical Sites to Enhance the Quality of Life. Case Study: Axis of Imamzadeh Yahya, Oudlajan Neighborhood, District 12 of Tehran. Researches of Islamic Azad University of Qazvin 4th National Conference on Architecture and Urban Planning, Sustainability and Resiliency from Utopia to Reality, p. 6.
- Sameh R., Akrami GH., (2013). Analyzing Changes of Quality of Life Thought in Architecture and Urbanism. Hoviat Shahr. No. 25, p. 27.
- Sharifi KH., (2011). Survey of Quality of Life Indicators. Case Study: Comparative Comparison of Kasra and Silk Gardens of Kermanshah. M.Sc Thesis, Zohre Davoudpour, Urban Planning, Faculty of Architecture and Urbanism Engineering of Qazvin Islamic Azad University.
- Social, Cultural and Sports Organization of Karaj Municipality.
- Soheili J., Fereidooni F., (2018). Evaluation of Factors Affecting the Increase of Liveliness in Community Spaces, from the Viewpoint of Architecture and Urbanism Intellectuals in Iran. Space Ontology International Journal, NO. 3, P. 49.
- Taheri M., (2014). Investigating and Determining Sustainability Criteria for Improving the Quality of Life from the Sustainable Urban Development Perspective, Case Study: Punak Qazvin. M.Sc Thesis, Ramezanali Shourmij, Urban Planning, Faculty of Architecture and Urbanism Engineering of Qazvin Islamic Azad University.
- URL1.(۱۳۹۷) ه عشایری، <http://yon.ir/999Tr>
- URL2.(۱۳۹۷) <http://yon.ir/EUF2t>
- URL3.(۱۳۹۷) <http://yon.ir/k۷۲mr>
- Yazdani M., (2015). Urban Quality of Life, Definitions, Indicators, Structures, Comparative Evaluation and Strategies. Tehran: Tissa Publication.
- Yeganerad M., (2016). Providing Strategic Plans for Urban Regeneration with Urban Improvement and Renovation Approach. Case Study: The Deteriorated Area of the Akhund neighborhood of Qazvin. M.Sc Thesis, Rahim Hashempour, Urban Planning, Faculty of Architecture and Urbanism Engineering of Qazvin Islamic Azad University.

Prioritization of subjective and objective dimensions of physical and environmental components in quality of life in deteriorated areas, Mesbah District, Karaj, Iran¹

Media Daneshkar Arasteh² Jamaluddin Sohaili*³

Received: 2022/07/21 Accepted: 2022/09/13

Abstract

Nowadays according to the current living conditions and various issues and problems in the cities, the quality of life is highly subjected and being noticed by the public and experts. The purpose of this research is to obtain the experts views about the criteria relevant to the quality of life includes both physical and environmental criteria in deteriorated area. It is attempted to discuss two criteria affecting quality of life in two subjective and objective dimensions. declining social interactions in urban neighborhoods, Lack of time, decrease in the level of communication between people in the community and the family and Which leads to reduction happiness and vitality among citizens make it necessary to do this research. In the method, two sub-criteria of the two dimensions affecting promotion of the quality of life, are selected That are including materials, access, light, Landscape, Facilities, facade, identity and meaning, beauty, attractive and vitality. Then, they have been examined in Desired dimensions. 50 samples of urban experts and architects are selected in a survey. The criteria and sub-criteria have also been gathered by a library review. The information has been prioritized by field survey and by questionnaire prepared in a Likert scale with 30 questions. The data have been analyzed by Friedman Test using Excel and SPSS. According to the results of this research, it can be concluded that according to the experts the priority of subjective dimension is higher than that of objective.

Keywords: quality of life, subjective and objective dimensions, deteriorated area, physical and environmental, Karaj

¹ The present article is taken from the first author's master's thesis entitled "Designing a community center (Serai Mahalla) for a part of the dilapidated fabric of the 2nd district of Karaj in order to improve the quality of life" which was carried out at the Islamic Azad University, Qazvin branch.

² Senior Architecture Expert, Department of Architecture, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran.
media.dka.orsidio@gmail.com

³ Associate Professor, Department of Architecture, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran. (Corresponding Author)
soheili@qiau.ac.ir